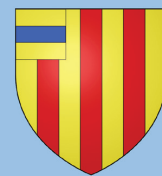
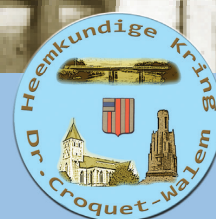

Heemkundige Kring Dr. Croquet - Walem

MAGAZINE 49 - Hendrik Haesen

Driemaandelijkse uitgave : april - mei - juni 2018

Colofon

**Dit magazine is een uitgave van
vzw Heemkundige Kring
Dr. Croquet Walem**

**Maatschappelijke zetel:
Kloosterstraat 76
B-2800 Walem**

**www.heemkundewalem.be
info@heemkundewalem.be**

**U kan lid worden door
overschrijving van
10 euro op rekening nr.:
BE23 7512 0773 0691
dan krijgt u de volgende nummers
van ons tijdschrift in uw bus.**

**Redactie en medewerkers
van dit nummer:**

**Hugo Rom
Staf Daems
Walter Marivoet
Tom Van Buggenhout**

Foto voorblad:

Aan de hand van kentekens, kleding en persoonlijke bezittingen die in de graven werden aangetroffen stelde Haesen alles in het werk om de slachtoffers te identificeren.

© Stadsarchief Mechelen

Onze ereleden

Balzarini Jan-Delwiche J.

Bellon Bert-Loiselle Martine

Bergé Jan

Boterman M.-Bosschaerts S.

Caelen Karel

Carpentier Christiane

Coeckelbergh Willy

Daems Hendrik

De Belder Karel

De Greve Frans

De Groef Gerard

De Laet Pieter

De Ridder Hilde

De Vos Marie-José

De Waerhert Paula,

De Win-Van Reeth

Dox-Vercammen

Duquene S.-Van Buggenhout C.

Gijsemans Jan

Gilon Els (Haarstudio Ellix)

Groep Gilon BVBA

Honsia Clara

Janssens Pieter

Laurens André

Liekens Jo

Maes Bob-Van Buggenhout Agnes

Mariën Maria

Marivoet Chantal

Marivoet Martin

Marivoet Walter-van Berckelaer Liz

Merckx Eddy-Tanghe Annabel

Michiels Frank

Morrens Paul

Nauwelaerts Eugene

Nuyts Dirk

Ooghe Bart-Sommen Liesbet

Op de Beeck Eddy

Peeters Katrien (Apotheek-Walem)

Peeters-Van Laer (Schrijnwerkerij)

Peeters Henri

Poot Jaak-Janssens Lea

Rahier Rombaut

Resseler Alex

Resseler Willy

Rom Hugo

Rijmenams Frans

Steensels Danny-Van Malderen Sabine

Vaes Karel

Van Buggenhout-Huysmans Flor

Van Buggenhout Tom-Veys Ann

Van Damme Gerard-Loiselle Monique

Van de brul Dirk (Bouwwerken),

Van Genechten Gaby

Van Lint Jean-Van den Heuvel Inge

Van Look Juliette

Van Malderen Stefaan

Vandamme Ricardo

Vander Kuylen Bart (Dierenarts)

Vansant Elza

Verbeeck Casimir

Verbeeck Ludo

Verbiest Eric,

Vercammen Fons (AXA Bank)

Wouters Gerald (Aannemer)

EDITORIAAL

Oktober 1914. Onze regio moet een verwoeste aanblik hebben geboden. We kunnen er ons een idee over vormen door foto's uit die periode. Er is zelfs een kort filmfragment bewaard gebleven waarop de brug van Walem te herkennen is. Het zijn dezelfde beelden die we in dit televisie- en internettijdperk ondertussen goed kennen. Bijna dagelijks wordt oorlog geserveerd via de media: huizen verwoest, geplunderd en in brand gestoken, mensen op de vlucht en overal doden en gekwetsten.

In oktober 1914 zal het er hier niet veel anders hebben uitgezien. Door de hevige gevechten tussen de twee legers waren huizen verwoest en was de bevolking op de vlucht gejaagd naar plaatsen waar ze steeds minder welkom waren. De gevechten hadden uiteraard ook hun dodentol geëist, langs heen de immer verschuivende frontlijn sneuvelden vele soldaten. Ze werden tussen de gevechten door haastig begraven in massa graven, dit gebeurde zowel bij Belgen als bij Duitsers.

De Duitse bezettingsoverheid maakte werk van het opruimen van die massagraven: ze wensten in de eerste plaats dat de gesneuvelde Duitse soldaten geïdentificeerd konden worden zodat hun families ook geïnformeerd werden.

In 1915 kreeg de Mechelse onderwijzer Hendrik Haesen dan ook de opdracht om de lijken in de massagraven te identificeren. Niet enkel de Duitse gevallen soldaten ook de Belgische gesneuvelden werden ontgraven. Een taak die Hendrik Haesen zeer minutieus opnam, hij legde contact met de nabestaanden van de gesneuvelden en hij noteerde al zijn bevindingen.

In maart 1918 overleed Hendrik Haesen aan de gevolgen van een slepende ziekte. Zijn notities komen uiteindelijk terecht in het stadsarchief, waar ze na vele jaren vergeten worden. Bij hun inventarisatiewerk in het Mechelse stadsarchief ontdekten Willy Hendrickx en Willem Miseur dat het niet-geïnterpreteerde archief Haesen verspreid zat over vele fondsen. Zij bezorgden de documenten die verband hielden met het fort van Walem aan Jan Van Buggenhout. Hij gebruikt deze notities van Hendrik Haesen als vertrekpunt van verder onderzoekswerk naar de gesneuvelden van de regio rond Walem in 1914. De informatie van Haesen, aangevuld met foto's die overal ten lande werden bijeen gezocht, vormde uiteindelijk de kern van het Memoriaal dat op fort van Walem werd ingericht.

Honderd jaar na zijn overlijden willen we met dit tijdschrift hulde brengen aan een vergeten Mechelaar die een moedig en noodzakelijk werk verrichtte. Dat werk was meer dan het ruimen van lijken: als het kon, kregen de doden hun namen terug. De lichamen werden naar de begraafplaatsen van Lier of Mechelen gebracht, of terug naar de plaatsen waar ze vandaan kwamen. Zo kregen ze elk een eigen graf, en kon er voor de nabestaanden ook troost zijn. Door al dat werk in zijn notities bij te houden, zorgde Hendrik Haesen ervoor dat de gesneuvelden van Walem 1914 uit de vergetelheid konden worden teruggehaald, en dat ze ons in het Memoriaal kunnen aankijken en dat hun verhaal opnieuw kan verteld worden aan de nieuwe en jonge generaties. Zo vergeet Walem het verleden niet, en levert het zijn aandeel om de zinloosheid van de Eerste Wereldoorlog (en van elke oorlog) in herinnering te houden.

De foto's van Jan Van Buggenhout en Hendrik Haesen in ons memoriaal in het Fort van Walem. Zij zorgden ervoor dat vele van onze Walemse gesneuvelden een naam en een gezicht kregen.

Hendrik Haesen

1914 België in oorlog

Op 4 augustus om 08.00 uur staken Duitse legereenheden tegen alle internationale verdragen in de Belgische grens over nabij Gemmenich. Dit was voor Groot-Brittannië reden om Duitsland op 5 augustus de oorlog te verklaren aangezien Groot-Brittannië de neutraliteit van België had gegarandeerd. Frankrijk en Groot-Brittannië boden onmiddellijk hulp aan België. Niet alleen de Duitse inval in België was een catastrofale psychologische blunder, ook hun uiterst brutale optreden tegenover de burgerbevolking gaf de Duitse troepen het imago van de "Hunnen" zoals ze in de geallieerde pers werden voorgesteld.

Steden en dorpen die op de marsroute van de Duitse troepen lagen kregen het de eerste dagen van de oorlog zwaar te verduren. Verplichte inkwartiering, plunderingen, brandstichting en moord waren schering en inslag. De gruwelverhalen over het gedrag van de Duitse troepen gingen rond als een lopend vuur en joegen de burgerbevolking massaal op de vlucht.

Ondanks moedig verzet waren de Belgische soldaten geen partij voor het oppermachtige Duitse leger. De tactische methodes en procedures van de Belgen waren niet aangepast aan de evolutie in de oorlogsvoering: vooral de infanterie was een gemakkelijke prooi voor de Duitse mitrailleurs en artillerie.

Gezien de overmacht van de vijand kon het vermoeide Belgische leger geen stand houden. Koning Albert gaf op 18 augustus het bevel zich terug te trekken binnen de vesting Antwerpen. Infanteristen, artillerie en gemotoriseerd vervoer gingen langs overvolle wegen, gehinderd door vluchtende burgerbevolking, op pad naar de "onneembare vesting Antwerpen". Vanaf midden augustus kwamen steeds meer vluchtelingen door Mechelen op weg naar Antwerpen of verder, in paniek weggevlucht voor de oprukkende Duitsers. De verschrikkelijke verhalen over het optreden en represailles van de Duitse troepen tegen de burgerbevolking jaagden steeds meer mensen op de vlucht. Ook Mechelaars begonnen hun stad te verlaten. Nadat het Belgische leger zich had teruggetrokken binnen de vesting Antwerpen ontstond ten zuiden van Mechelen een niemandsland dat door Duitse patrouilles werd gecontroleerd. Al op 21 augustus 's morgens kwam een groep van 35 Ulanen op verkenning vanaf de Leuvense steenweg Mechelen binnen, maar keerde terug naar Leuven.

Mechelen in de vuurlinie

Op vraag van zijn bondgenoten besliste koning Albert om tot tweemaal toe (van 25 tot 28 augustus en van 9 tot 13 september) een uitval te wagen uit de vesting Antwerpen met de bedoeling de Duitse aanvoerlijnen richting Marne te ontregelen en de omsingeling van Antwerpen te voorkomen. Vooral de spoorlijn Keulen – Luik – Leuven – Brussel was van groot belang voor de Duitse troepentransporten en bevoorrading. Door de Belgische actie waren de Duitsers genoodzaakt om drie divisies van het Franse front terug te halen, waardoor de Franse en Britse linies even de tijd kregen om orde op zaken te stellen en de Duitse aanval aan de Marne (6- 9 september) in het noorden van Frankrijk vastliep.

Op de ochtend van 25 augustus waagde het Belgische leger een eerste uitval met een frontale aanval op de Duitse posities.

Op 25 augustus om 05.30 hr. vielen de eerste Duitse obussen op Mechelen. De Sint Rombouts kathedraal en woningen op de Grote Markt en Heembeemd werden getroffen. Er vielen twee burgerslachtoffers.

Raoul Snoeck en zijn compagnie kwamen rond 9 hr. in Mechelen aan. Hij getuigde: "Er heerst opwinding. De toren is zwaar beschadigd en vele muren zijn doorboord. De mensen vluchten massaal weg, met gebogen hoofd. Velen wenen, ze dragen het kostbaarste mee, het meest onmisbare en moeten de rest achterlaten... Mens en dier, alles vlucht, het is om medelijden te krijgen. Via de Brusselse poort verlaten we de stad en zetten hardnekkig de achtervolging in van de Duitsers die in de richting van Zemst gevlucht zijn".

De verraste Duitsers trokken zich na felle gevechten uit Zemst, Eppegem en Hofstade terug. Ondanks enkele aanvankelijke successen liep de aanval 's anderendaags vast op de goed versterkte Duitse posities.

Op 26 augustus werd de artillerie van Walem fort voor de eerste maal betrokken bij de oorlogsvoering met de beschieting van Duitse troepen die nabij Zemst gesignaleerd waren.

1878 - 1918

De Amerikaanse oorlogscorrespondent Alexander Powell volgde de strijd op de voet. Hij schreef: " Mechelen had een bevolking van 50.000 mensen en 45.000 waren gevlucht toen ze hoorden dat de Duitsers terugkwamen. Er waren geen Belgische soldaten in de stad en dat wisten de Duitsers perfect. Het bombarderen van een open stad en de moedwillige vernieling van haar historische gebouwen leek me vanuit militair oogpunt meer dan onnodig". Deze terreurbombardementen waren bedoeld om de burgerbevolking uit de stad te jagen.

Na de tweede dramatische uitval uit de "Vesting Antwerpen" (9 tot 13 september) werd het leger definitief teruggetrokken binnen de versterking en lag de weg open voor de Duitse troepen. Nadat de forten van Sint-Katelijne-Waver, Koningshooikt, Lier en Walem en de tussenliggende redoutes begin oktober in Duitse handen waren gevallen was de Belgische weerstand ten zuiden van de Nete na hevige gevechten gebroken. De ontredderde troepen konden slechts met veel moeite gehergroepeerd worden achter de Nete. Op 9 oktober werd op het Antwerpse stadhuis door de militaire overheid noodgedwongen de capitulatie van Antwerpen ondertekend.

Het gros van het Belgische leger, zowat 60.000 soldaten, was er in geslaagd de Schelde over te steken. Na een paar uitputtende dagmarsen konden ze zich midden oktober terugtrekken achter de IJzer om zich in te graven voor een vier jaar durende moordende loopgravenoorlog.

De vernielde pantserkoepel van de 150 mm geschutstoren op Walem fort.

Hendrik Haesen zorgt voor een waardige rustplaats

In de chaos van de gevechten in de driehoek Mechelen-Vilvoorde-Rotselaar, rond het fort van Walem en aan de Nete werden gesneuvelde Belgische en Duitse soldaten en burgers her en der voorlopig begraven, soms in massagraven. Wanneer Brand Whitlock, de gevolmachtigde Amerikaanse minister te Brussel, kort na de val van het fort van Walem langsreed zag hij hier en daar nieuwe graven langs de weg, aangeduid met een kruis met Nederlandse of Franse opschriften. Bij de brug van het fort van Walem lag een graf van een Duitse soldaat, aangeduid met zijn helm en geweer.

In Mechelen nam het stadsbestuur het initiatief om de gesneuvelde soldaten en omgekomen burgers een waardig graf te geven. In Mechelen en omgeving was zwaar gevochten eind augustus, in september en begin oktober 1914, tijdens de uitvallen van het Belgische leger uit Antwerpen en de belegering van de forten van de buitenste fortengordel door de Duitsers.

Op 27 oktober 1914 werd de "Ontgravingsdienst der Stad Mechelen" opgericht, onder toezicht van burge-meester Dessain en schepen dokter Lamborelle. Deze dienst maakte blijkbaar deel uit van de "Gezondheidsdienst der stad Mechelen".

Hendrik Haesen kreeg de leiding van de ontgravingsdienst. Hij werd geboren op 9 augustus 1878 te Mechelen en overleed er op 28 maart 1918 na een slepende ziekte. Haesen studeerde aan de Vrije Katholieke Normaalschool te Mechelen en behaalde in 1897 het diploma van onderwijzer. Hij gaf les in de parochieschool van Sint Jan en later in de gemeenteschool Hanswijck de Bercht, afdeling Brusselse steenweg. Hij was actief als voorzitter van het Mechels gemengd koor en lid van het christen onderwijzersverbond. Hij woonde in de Adegemstraat nr. 25.

*Haesen in zijn studeerkamer in woning nr. 25 in de Adegemstraat.
Rechts op het bureau foto's van gesneuvelde soldaten.
© Stadsarchief Mechelen*

Enkele voorbeelden uit het register van de opgravingen, geschreven door Hendrik Haesen :

- 23 januari 1915. Waelhem fort (Op den berg). Een matroos (onbekend)
- " De Doncker Emiel, 17 jaar oud, geboren te Eppeghem en er wonende bij zijne ouders. Hij was met zijne familie naar Battel gevlucht. Hij wilde naar huis gaan voor het vee, doch werd door een schot van de Duitschers doodelijk getroffen tusschen Leest en Battel".
- "Pardon Leo, van Leuven, 45 jaar oud. Lijkbidder in St. Pieters aldaar. Te Leuven gevangen genomen door de Duitschers moest hij naar Mechelen langs Battel komen. Te Battel is hij zinneloos geworden en aldaar bij ongeval in de vaart verdronken. Hij lag in een glasbak, de voeten eruit en was begraven den 1 september te Battel aan de kerkpoort. De werklieden hebben hem op eene stootkar naar 't kerkhof gedaan".
- "De Cat. Hoek Nokerstraat – Kathelijnestraat. Hij wilde bommen losvijzen, doch werd ijselijk verminkt. In eene mand zijn zijne overblijfsels bijeen verzameld en zoo dadelijk begraven 18 november 1914".
- "Tervurensteenweg. Ontgraving van Crols (tegen den vader zegt men Keffens). Hij was 18 jaar oud – bakkersgast op Neckerspoel en woonachtig in Elewijt. In augustus, wanneer de Duitschers op den Tervueren steenweg waren, is hij, in het naar huis rijden per rijwiel doodgeschoten. Begraven te Hofstade".
- "Hofstade. Ontgraven van Janssens, 18 jaar oud, en een oude vrouw, doodgeschoten door de Duitsers".
- "Candries Petronella en Maria (zusters), Heembeemd 90, hadden zich in den waterput verdronken uit schrik voor het bombardement van 27 september".
- Bouvier Jan Baptist en Ferdinand Oostens, gedood in huis nr. 74 in Hanswijkstraat (kapperszaak Henri Looser) bij bombardement op 27 september 1914.
- "Opzoeking naar Jan Desmet, in het bouwvallige huis Graanmerkt en Moonsstraat. Na lange en gevaarlijke opzoekingen hem gevonden onder de puinen. Hij was gedood den 27e september door 't invallen van het huis."

Frans Van den Eynde (° 27.10.1904) en zijn
gewonde zusje op een kruiwagen.
Foto Donald Thompson

- Maandag 20 september 1915. Ontgraving op het kerkhof van Waerloos. Graf van 8 kanonniers. Deze soldaten zijn verbrand op het fort van Waelhem, en den 29 september 1914, s'avonds per automobiël naar het kerkhof van Waerloos gebracht en aldaar begraven. Er was geene enkele van gekend.

- 21 september 1915 Kerkhof Waerloos. Ontgraving van een jongetje van 10 jaar. Jozef Frans Van den Eynde, geboren te Mechelen, 27 oktober 1904 en gestorven te Katelijne Waver den 29 september 1914. De ouders wonen in de Duivenstraat 13, het kind was den 29 september door enen granaat getroffen, is dood medege dragen bij het vluchten tot op den Vosberg (Bloedkapel) en is dan in de Sacristij (eerst in de kerk) gelegd te Waerloos. S'anderdaags is het kind begraven. Het had enen blauwen trui aan. Ik heb een stuk van het hemd en van de vest afgesneden. Herkend door de ouders. Het overlijden is ter kennis op de gemeente Katelijne Waver gebracht.

- 21 september 1915 Kerkhof Waarloos. Ontgraving van een kind van 1 jaar. Het kwam in september 1914 met de familie van boven Mechelen. Te Waelhem getroffen en achter de kerk van Waerloos in eene pacht-hof gestorven. Door den vader zelve begraven

De "Gezondheidsdienst" zorgde er onder meer ook voor dat in oktober-november 1914 alle dode dieren die na de beschietingen in de stad waren achtergebleven werden opgeruimd. Haesen schreef in een verslag dat in totaal de krengen van 19 paarden, 18 koeien en drie varkens, naast een aantal katten en honden, en ook slachtafval uit de stad werden verwijderd. Daarnaast werden ook puin uit de straten verwijderd, waterputten gereinigd en ontsmet en beerputten leeggepompt.

Samen met zijn assistent Willy Geets zette hij zich met hart en ziel in bij de opgravingen van de slachtoffers met de bedoeling hen een waardige begraafplaats te bezorgen. Vergezeld van een ploeg arbeiders en een Duitse begeleider ging hij aan het werk. De eerste lichamen werden al op 30 oktober ontgraven. In zijn opgravingsverslagen noteerde hij minutieus de plaats van de voorlopige graven en de restanten die hij er in aantrof.

*De opgraving van een gesneuvelde soldaat in de omgeving van Lier
© Stadsarchief Lier.*

Nog gedurende de oorlog werden door de "Ontgravingsdienst der stad Mechelen" de meeste Belgische gesneuvelden samengebracht op het kerkhof van Mechelen. De Duitse soldaten werden voorlopig begraven op de Zandpoortvest.

Op het grondgebied van Mechelen en 18 buitengemeenten werd door het personeel van de stad Mechelen gezocht naar voorlopige graven van soldaten en burgers. Gewapend met jodiumtinctuur, creoline en fenol ging de ploeg van de "Ontgravingsdienst" aan het werk. De meeste lichamen waren in vergevorderde staat van ontbinding zodat de opgravers zich met deze ontsmettingsmiddelen probeerden te beschermen.

Het opgraven was soms niet zonder gevaar: onder een graf in een weide aan de steenweg op Waarloos te

Duffel bleken explosieven te liggen. Haesen noteerde: "Op dat graf hebben wij eerst 20 nog niet ontplofte bommen moeten uitgraven. Er was doodsgevaar voor allen".

Elke ontgraving werd in een register genoteerd en van bijkomende inlichtingen voorzien. (zie kader pag.7)

Meestal waren die graven wel op een of andere manier aangeduid, maar een aantal anonieme begraafplaatsen kwam men op het spoor door informatie van de lokale bevolking. Voor het aanduiden van een voorlopig graf kreeg men 10 frank uitbetaald. Slachtoffers werden gevonden in huizen, kelders, weiden en velden, tuinen, parken, grachten, spoorwegbermen en dijken. Haesen was bij de ontgraving telkens aanwezig en hielp mee om de identiteit van elke militair te bepalen aan de hand van de kleding en de voorwerpen die de gesneuvelden nog bij zich droegen. Hij verzamelde de gevonden voorwerpen en bestudeerde die zo nodig in zijn huis in de Adegemstraat in Mechelen. In zijn opslagplaats bewaarde hij meer dan 400 pakjes, alle met een etiket, met onder andere pijpen, uurwerken, kledingstukken, geldbeugels, brieven en foto's. Dank zij deze voorwerpen herkenden vele familieleden hun gesneuvelde verwanten.

Bij de opgraving van de gesneuvelde soldaten werd Haesen soms voor de bijna onmogelijke taak gesteld de slachtoffers te identificeren.

"februari 1915. Opgraving grens Mechelen-Hombreeck. Veld De Wit. Carabinier onbekend. Gansch vermorzeld. Gevonden: 2 benen, 1 hand, eenige lichaampdeelen, de nieren, beenderen. Hij moet door eene bom vermorzeld zijn geweest."

Herbegraven van een Belgische soldaat. © Stadsarchief Lier

Haesen aan het werk op de binnenkoer van zijn woning. Op de achtergrond kruisen die

*Haesen bij graven van gesneuvelde Belgische soldaten.
© Stadsarchief Mechelen.*

Tot ontsteltenis van Haesen bleken vele soldaten zelfs beroofd te zijn van al hun kleding en andere bezittingen. In een aantal brieven gericht aan het college van burgemeester en schepenen gaf hij een opsomming van de problemen die de identificatie van de slachtoffers bemoeilijken of onmogelijk maakten.

"Al de soldaten zijn op dezelfde nauwkeurige manier onderzocht. Capote, vareuse, schoenen, getten en kousen zijn afgedaan, afgewassen en onderzocht. Al het ondergoed is nagezien – de zakken doorzocht. Niets is verwaarloosd om die ongelukkigen te herkennen. Als oorzaken van niet-herkenning geef ik op:

- 1. Er zijn soldaten geweest, welke hunne medailles thuis gelaten, weggeworpen of verloren hebben.*
- 2. Er waren soldaten van welke de nummering in het kleedsel niet in orde was; zo had men vrijwilligers waar geen enkel spoor van nummer in gans hun kleding te vinden was.*
- 3. De soldaten trekken nogal licht kleedsel van andere kameraden aan, of ondergoed van burgers, dat dan niet meer genummerd was.*
- 4. Hat aftasten van de soldaten, na hun dood, door eigen kameraden, in de hoop van later alles aan de families terug te geven. Ofwel het afnemen van al wat tot hun herkenning zou kunnen dienen (brieven, portretten, stamnummers enz.) door mannen die er op uit waren de lijken te roven. Op den buiten ziet men vele personen met kleedsel gemaakt van capoten en vareusen onzer helden; men ziet er velen met soldatenschoenen en getten. Van waar komt dit alles? Hoe komt het dan dat ik zovele soldaten gevonden heb, ontdaan van al die kledingstukken?*
- 5. Het dieper leggen, verplaatsen, bijeenleggen van al die ongelukkigen, zonder de minste nota of aantekening te nemen.*

6. Zij zijn dus door 4 à 5 verschillende handen geweest voor wij er aankwamen. Hoe wilt gij hebben dat wij nog geld of weerden vonden?

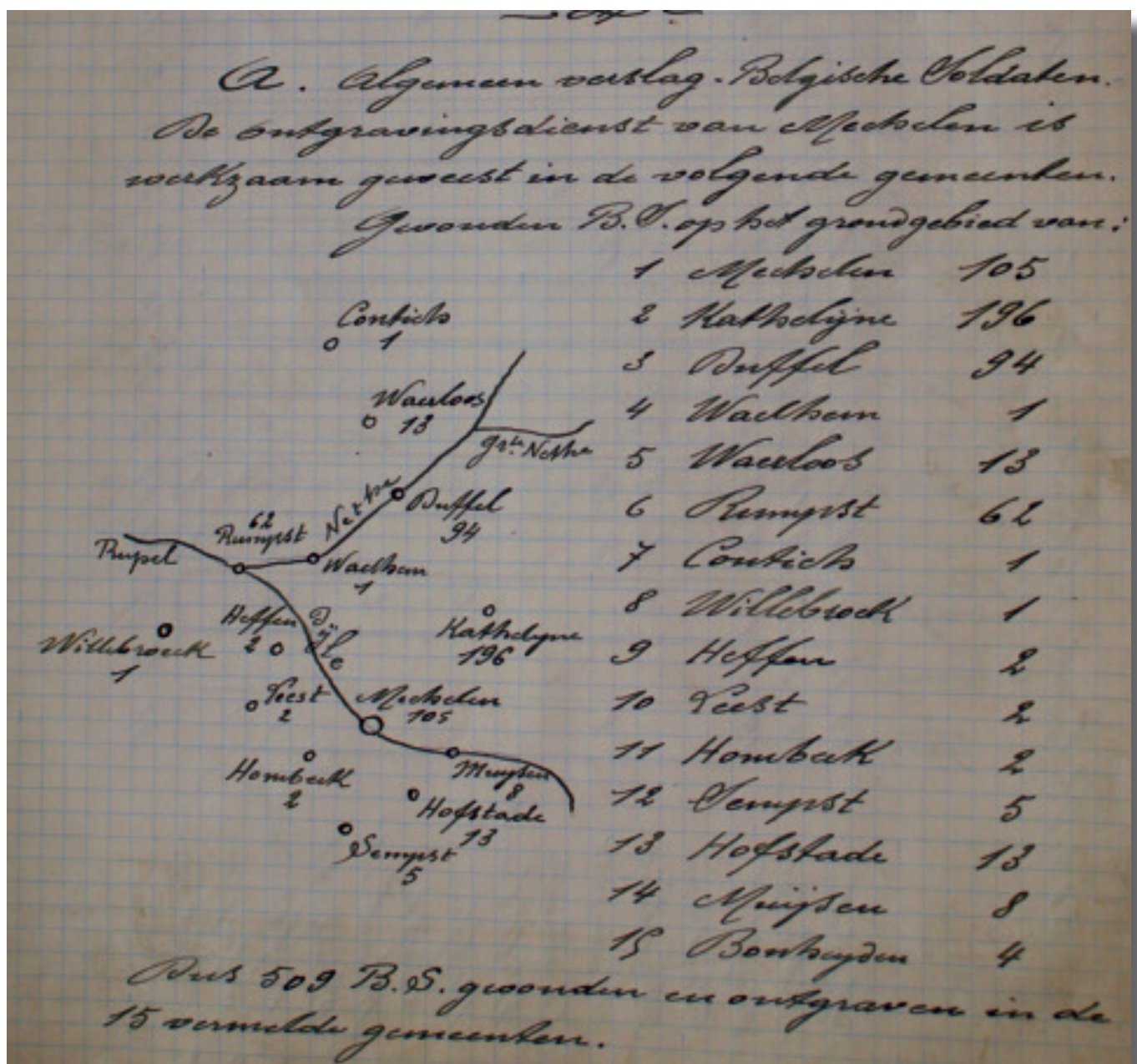
7. Door al die bewerkingen, en dan ook omdat wij zo laat na de dood kwamen om ze te ontgraven, daardoor waren die lijken totaal in ontbinding, de kledingstukken met nummers verscheurd, verhakkeld en verrot, en waren er velen al geraamten.

Die oorzaken kennende, zo denk ik dat de stad Mechelen mag tevreden zijn over de bekomen uitslag.

Ook de samenwerking met de buitengemeenten liep niet altijd even probleemloos.

Bij het opgraven in 1915 van 96 Belgische soldaten op het grondgebied van Duffel noteerde Haesen: " Te Duffel ook zijn al de soldaten dieper gelegd. Hunne medalies, geldweerdens en andere voorwerpen zijn verdwenen. Zij, welke de lijken dieper gelegd hebben, sneden zelfs de stamnummers van de capote en vareusen af, namen misschien eenige belanglooze aantekeningen maar ontmaakte zich van de eigenlijke nummers, onder voorwendsel dat de geur niet aangenaam was. Men zegt dat er nog personen van Duffel zijn die inlichtingen hebben alsook medalies, livrets en andere zaken".

31 mei 1915 Opgraving van zes soldaten te Duffel, waarvan drie in een aardappelveld. Deze zes soldaten hebben wij op bevel van de heer Burgemeester van Duffel terug in den put moeten steken. Wij hadden nog zes andere soldaten bloot gemaakt om te identificeren en vervolgens te kisten; wij hebben den put moeten

Overzicht van de plaatsen waar Haesen 509 Belgische soldaten ontgraven heeft (1916).

terug vullen, en onze helden laten liggen.

Over ontgravingen te Sint Katelijne Waver, Rumst en Walem schreef hij:

De Belgische soldaten achter het fort van Waelhem ontgraven (45) en aan de Waelhemsche brug (46) zijn ontdaan van hunne medaliën door den heer Burgemeester van Waelhem. Hunne papieren en andere voorwerpen zijn afgenomen door den zelfden heer, alsook door den Booker, familienaam Frans Vermeir, wonende bij August Verbeeck, "De Knipper" Aerderstraat, 32, Rumpst. Bij al deze soldaten waren al de zakken omgedraaid. Niets is op hen gevonden. Geene de minste nota van de begraafplaats was genomen. Is 't dat de Mechelse ploeg iets zal gevonden hebben op de lijken dan is dat bij vergetelheid of missing er op gelaten door de begravers. Verder hebben wij moeten zoeken en herzoeken om de identiteit onzer Belgische soldaten te kunnen vaststellen. – 't Heeft ons veel moeite en tijd gekost maar vaderlandsche plicht gaat alles te boven in dezen huidigen tijd.

Haesen was bijzonder verontwaardigd over de activiteiten van lokale inwoners die lijken beroofden.

"Te Kathelijne Waver en Elzenstraat zijn al de Belgische soldaten, welke door toedoen der stad Mechelen op een behoorlijke begraafplaats zullen gebracht worden, van over enige maanden dieper gelegd en hunne lijken totaal geroofd. Al het geld, de medaliën, andere weerden, alles is weg, verdeeld en opgedronken. Aan te stippen Sips van Kathelijne, zijn familienaam moet Vermariën Josse zijn. Voor het ogenblik moet hij in Holland vertoeven. Ook nog Frans Ceulemans van Kathelijne (voor lijkenroof reeds in 't gevang gezet door de Duitse overheid) en Ryken Dore van 't zelfde dorp. Corneel Mees, uit de Zeelstraat alhier, heeft ook lijken ontgraven. Daarbij nog mannen van Rumpst met den ouden grafmaker van Boom aan hun hoofd, hebben op schandige wijze te Kathelijne, te werk gegaan. Om niet te weten welke lijken ze plunderden hebben er onder hun de stamnummers afgesneden, opdat zij niet bekend zouden wezen.

Voorbeeld. Pachter Umans van Kathelijne zoekt zijn zoon Arnold sinds zeven maand op. Sips heeft al de lijken dieper gelegd, alsook dat van Arnold. (De zoon was een 100 tal meters van zijn ouderhuis gevallen). Sips rooft den geldbeugel met rond de 70 fr. Hij zal zeker geweten hebben dat Arnold daar ligt, maar zegt den vader niets om geld te smeden. Hij komt bij de ouders om brieven mede te nemen naar Holland voor den zoon, de ouders krijgen van den valschen zoon (Sips) brieven terug welke goed moeten betaald worden. Zoo duurt dat verschillende maanden.

Zaterdag, 29 mei, haalt de ploeg van Mechelen het lijk van den zoon boven. De vader wordt verwittigd en herkent zijn kind. Dan zegt hij ons welke droevige rol Sips in deze huidige dagen speelt. 't Is schande. Zo spreken niet alleen vader Umans, maar ook al de inwoners van Kathelijne.

Dus raar zal men op het lijk van enen Belgischen soldaat nog enen geldbeugel vinden; het getal gevonden medaliën zal bitter klein zijn; brieven en papieren zullen zelden ontdekt worden.

Niet tegenstaande dit alles zal de Mechelsche ploeg hare uiterste pogingen inspannen om de identiteit onzer Vaderlandsche helden zoveel mogelijk te kunnen vaststellen."

Haesen noteerde alles zeer nauwkeurig, ook de plaatsen van ontgravingen zette hij op kaart.

Op 26 december 1918 schreef de burgemeester van Mechelen nog een brief aan de procureur des Konings om te informeren of Sips, die blijkbaar in Nederland verbleef, niet kon uitgeleverd worden.

Bij een ontgraving te Duffel in 1915 bleek tot verbijstering van Haesen dat de lokale autoriteiten soms niet zo nauw keken.

"Over enigen tijd had men de ontgraving van sergeant Masquelier gevraagd. Hij moest in 't papierfabriek begraven liggen. Er lagen vier soldaten in een graf. Men nam den eersten soldaat den beste, legde hem in eene zinken kist en betitelde hem Masquelier. Den 18de juni haalde de Mechelse ploeg den eigenlijke Masquelier uit. Men heeft den onbekenden sukkelaar uit de zinken kist gehaald, en Masquelier er in gelegd, en de houten kist doen dienen voor den verbranden soldaat".

De aantekeningen van Hendrik, Haesen, om nadien te rapporteren aan de stad Mechelen.

OP 30 augustus 1916 schreef Haesen een brief aan het college van burgemeester en schepenen:

"Dagelijks ontvang ik brieven en kaarten van personen, welke nog altijd naar hunne duurzame gesneuvelden wezens zoeken. Zeer dikwijls is het mij gegund hun ons gemeentekerkhof als laatste rustplaats hunner bloedverwanten aan te duiden. Andere malen kan ik die op zoek zijnde lieden met goeden uitslag verzenden naar de vele gemeenten waar de ontgravingsdienst van Mechelen werkzaam is geweest. Maar hoevele malen moet ik hun niet schrijven: ik weet er niets van; hij zal denkelijk daar in den omtrek gevallen zijn; hij kan daar bij die onbekenden liggen. Dan schrijf ik zelf naar die gemeenten om inlichting, maar denkt niet dat men op den buiten zoo bezorgd is voor de lijken onzer helden! Eene maand nadien krijgt men wel eens een antwoordje: wij kennen die naam niet, wij hebben geene inlichtingen, schrijft eens naar die Juffrouw, welke ze ontgraven heeft, maar die weet niets meer dan wij, vraagt eens inlichtingen hier of daar. En zoo gansche geschiedenissen zonder een eigenlijk antwoord op de vraag te geven, antwoord, waar in druk zijnde en beproefde families zoo naar snakken. Zoo verlopen er soms maanden eer men weet dat zulke soldaat bij de bekenden niet begraven ligt. Hoe ver het dan met de onbekenden staat, ja, daar heb ik een zonderling gedacht over. Hij is onbekend en daarmee uit.

Mijnheeren, dit alles om te bewijzen hoe verschillende families moeten reizen, zoeken en schrijven om hunne geliefde wezens als lijken terug te vinden.

Is men in zulke zaken lamlendig en slordig in buitengemeenten, zulks kan en zal nooit gezegd worden van de stad Mechelen. Al wat zij gedurende twee jaren kunnen doen heeft voor onze overleden soldaten, heeft zij ten uitvoer gebracht. Nooit heeft zij verwaarloosd voor hetgeen den ontgravingsdienst aanbelangde. Zonder aarzelen stond de stad Mechelen op de bres om lijken op te zoeken, behoorlijk te begraven en alle

mogelijke inlichtingen te geven aan families welke haar zo kostbare heeft zien verdwijnen. Om die taak in gansch denzelfden zin voort te zetten en alle inlichtingen mogelijk te kunnen geven zo vraag ik aan het Schepencollege of het bij de gemeenten Haecht, Wespelaer-Tildonk, Wijchmael-Herent, Kessel en Aerschot geene voetstappen zou kunnen aanwenden ten einde de lijsten te kunnen bekomen van de soldaten op hun grondgebied begraven. (De lijsten van Rotselaer, Werchter, Elewijt en Schiplaeken zijn reeds in mijn bezit).

Kunnen er ook geene voetstappen aangewend worden om de helden, begraven te Wijchmael en te Rotse-laer toch eindelijk eens eene kist te geven. Over een jaar heeft onze geachte burgemeester, Mr. Dessain persoonlijk bij Mr. de Wouters d'Oplinter geweest, om eene oplossing te bekomen, doch zonder uitslag. Nog-maals zou ik geerne de stad Mechelen handelend willen zien optreden. Het gouvernement zal later immers die kosten vergoeden. (Rotselaer legt de lijken in geene kisten, de kisten zijn te groot).

Postkaart van het liefdadigheidswerk van Juffrouw Orianne

Mijnheeren, nog eene derde vraag. De stad heeft de toelating gevraagd om de lijken in de forten van Waelhem en Kathelijne nog liggende, te mogen ontgraven, herkennen en op ons kerkhof ter ruste brengen. Men heeft het ons verboden in de Zomermaanden. Maar nog eene maand scheidt ons van oktober en dan valt dit verbod. Het ware mij dan zeer aangemaand te vernemen dat Gij nog eens de toelating aan de Gouverneur te Antwerpen zult vragen, ten einde onze nog daar liggende soldaten eene behoorlijke rustplaats te bezorgen.

Gelieve te aanveerden, Mijnheeren, de uitdrukking mijner hoogachting."

Get. Hendrik Haesen

Met de "juffrouw" in deze brief werd ongetwijfeld verwezen naar Jeanne Orianne (Elsene 1865 – Elsene 1951). In oktober 1914 nam deze dame met toestemming van de Duitse bezetter de beslissing met eigen middelen Belgische soldaten te ontgraven en te herbegraven. Hiertoe werd het "Liefdadigheidswerk van mejuffrouw Orianne voor de ontgraving en de eenzelvigheid der Belgische soldaten" opgericht.

Hoofdzakelijk in Noord Brabant, tot Eppegem en Zemst, zorgde zij met haar equipe voor 572 herbegravingen. Tijdens het Interbellum zette ze alles in het werk om monumenten op te richten voor de gesneuvelde soldaten. Zij nam ook het initiatief voor de bouw van het monument op Walem fort.

Haesen noteerde dat bij opgravingen in onder meer Schiplaken, Willebroek, Elewijt en Tiselt (ongetwijfeld door Juf. Orianne) nauwelijks 30% der slachtoffers kon geïdentificeerd worden. Van de 509 Belgische soldaten die ontgraven werden door Haesen en de Opgravingsdienst van Mechelen werden er 430 herkend door naam en stamnummer, 79 bleven onbekend.

In totaal werden dus 85% der gesneuvelde Belgische soldaten geïdentificeerd.

Op 16 mei 1916 legde Haesen het volledige verslag van de "ontgravingsdienst" voor aan het college van burgemeester en schepenen. In totaal werden 892 slachtoffers ontgraven: 186 burgers, 509 Belgische soldaten, 131 Duitse soldaten en 66 bijzondere ontgravingen op het kerkhof van Mechelen. De dienst was actief op het grondgebied van Mechelen, Sint Katelijne Waver, Elzenstraat, Duffel, Walem, Waarloos, Rumst, Kontich, Willebroek, Heffen, Leest, Hombeek, Zemst, Hofstade, Muizen, Bonheiden, Beersel en Tisselt. Zo werden onder meer op het grondgebied van Sint Katelijne Waver 196 opgravingen verricht, 105 in Mechelen, 94 in Duffel en 62 in Rumst.

Van de onbekende Belgische soldaten heeft Hendrik Haesen nog allerlei voorwerpen in zijn bezit die mogelijk tot een herkenning zouden kunnen leiden. Hij geeft een opsomming van alle documenten in zijn verslag van 12 mei 1916:

1. *Groot-boek of nauwkeurige vermelding van al de bijzonderheden van elken gevonden soldaat; (persoonsbeschrijving, aard der onderkleederen, plaats van voorloopige begraafing, datum der ontgraving, enkel op gemeenschappelijk graf enz.) alsook aantekening van de voorwerpen op hen gevonden.*

2. *Boek met inlichtingen en bijzonderheden over de ontgraven burgers.*

3. *De gedetailleerde inlichtingen over de gevallen Duitse Soldaten.*
4. *Een bijzonder register met alle mogelijke inlichtingen over de soldaten hier op het kerkhof begraven.*
5. *Eenige bladzijden over hetgeen de stad gedaan heeft met het oog op de gezondheid: begraven van dieren, reinigen van woningen en straten enz.*
6. *Lijsten van gevallen Belgische soldaten, begraven in de volgende gemeenten.*

Londerzeel, Breendonck, Willebroeck, Thisselt, Capellen-op-den Bosch, Weerde, Schiplaeken, Elewijt, Houthem bij Vilvoorde, Opwijck, Buggenhout, Humbeek Sempst, Sempstlaer, Beyghem, Wolverthem, West-Rhode, Eppeghem, Impde; Puers, Heffen, Peyseghem, Merchtem, Campenhout, O.L. Vrouwe Waver, Contich, Werchter, Lier, Boortmeerbeek.

N.B. Er zijn vele soldaten medalies gevonden. Ik heb ze allen op het bureel van den burgerlijken stand gebracht, alwaar men er een lijst van gemaakt heeft.

Nog op 20 april 1917 schreef Haesen aan de burgemeester de volgende brief:

In "ONS VADERLAND" verscheen op dinsdag 11 juni 1918, dit artikel :

IN MEMORIAM

M. Hendrik HAESSEN,

Onderwijzer aan de Gemeentescholen van

Mechelen,

Voorzitter van het Mechelsch Gemengd Koor.

Den 23 Maart 11. overleed te Mechelen de heer Hendrik Haesen, onderwijzer aan de gemeenteschool (afdeeling Brusselschen Steenweg), Voorzitter van het Mechelsch Gemengd Koor en lid van het Christen Ondervijzersverbond.

Hij werd te Mechelen, den 9 Augustus 1878, geboren, genoot een echt kristen opvoeding en onderwijs, en ontving in 1897, als vrucht eener jongelingsbaan van prachtig studie, het diploma van onderwijzer in de Vrije Katholieke Normalschool van Mechelen.

Onmiddellijk toog hij aan het werk in de parochieschool van St-Jan, waar hij weldra bleken gaf van zijne buitengewone gaven en kennis. Eenige jaren daarna mocht hij zijn waardig ambt voortzetten aan de gemeenteschool van den Brusselschen Steenweg. Daar vooral heeft hij zich geopenbaard als een echt kristen opvoeder en een voorbeeldigen onderwijzer voor de hem toevertrouwde kleinen, en groot was op dit volkrijk gehucht, zijn aanzien en waardeering bij overheden en medeburgers.

Niet tevreden met zijne bijzonderste dagtaak, stichtte hij, in 1898, samen met eenige andere onderwijzers, de Cijferisten-gilde, en werd er met het ambt van schrijver gelast. Samen met den geachten Eerevoorzitter, M. Tysmans (vader der Cijferisten), den bekwamen bestuurder, Meester Alois Desmet, en den voorbeeldigen voorzitter M. Alfons Verscheuren, viel het den werkzamen schrijver nooit een werk te lastig of een moeite te zwaar, wanneer zulks in't belang was voor den vooruitgang der maatschappij en weldra werd de nederige Cijferistengilde der kunstig Mechelsch Gemengd Koor dat het publiek op ontelbare liederavonden vergastte en het deftig Vlaamsche volkslied in herberg en werkhuis deed weerklinken.

Ruim tien jaar was de Heer Hendrik Haesen als schrijver de spil der bloeiende Cijferistengilde, en toen, in 1911, de verdienstvolle Voorzitter, M. Alfons Verscheuren, ons door een droevig afsterven werd ontruk, zag de heer Haesen zich door al de leden eenparig als hoofd van het Mechelsch Gemengd Koor uitgeroepen. Onder zijn voorzitterschap kende de zangvereniging slechts gelukkige tijden. Getuige, onder meer en buiten de gewone liederavonden, de menigvuldige uitvoeringen van het oratorio « De Passie van Ons Heer », der prachtige cantate van O. L. Vrouw van Hanswijk, van den heer H. Durieux, laureaat van het Lemmensgesticht, en der ontelbare Mis- en Lofgezangen in al onze kerken.

Vol bewondering voor zulke voorbeeldige angmaatschappij ver-eerde Z.E. de Kardinaal Mercier het Mechelsch Gemengd Koor met den titel van Hoogen Beschermers. Het was voor den voorzitter eene belooning voor zijn onvermoeibaar zwoegen en voor de leden een prikkel voor hun toenemenden iever. Bloeiender was er geene instelling en gezelliger was er geene vergadering ! Maar de eedverbreker kwam al onze Belgische instellingen - ook de onze - stooren.

Tijdensde bezetting werd de heer Haesen gelast met het opzoeken en herkennen der gesneuvelde Belgische soldaten in en rond Mechelen, en niettegenstaande talrijke moeilijkheden met het vreemd beheer, bracht hij zijne eervolle zending tot een goed einde. Met de gebleven leden zijner duurzame zangers-schaar zette hij opnieuw liederavonden op touw en bracht in de

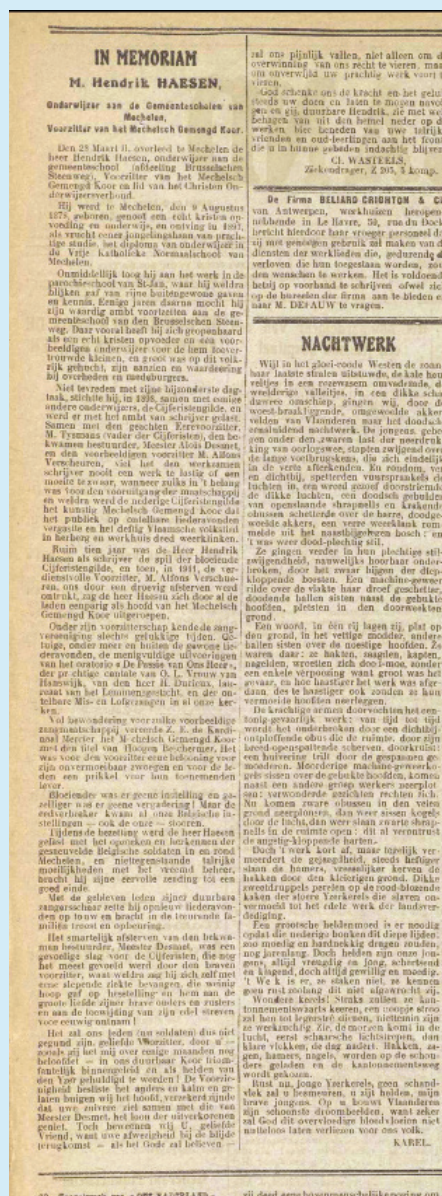
treurende familiën troost en opbeuring

Het smartelijk afsterven van den bekwamen bestuurder, Meester Desmet, was een gevoelige slag voor de Cijferisten, die nog het meest gevoeld werd door den braven voorzitter, want weldra zag hij zich zelf met eene slepende ziekte bevangen, die weinig hoop gaf op herstelling en hem aan de groote liefde zijner brave ouders en zusters en aan de toewijding van zijn edel streven voor eeuwig ontnam !

Het zal ons leden (nu soldaten) dus niet gegund zijn, geliefde Voorzitter, door u - zooals gij het mij over eenige maanden nog beloofdet - in ons duurbaar Koor triomfantelijk binnengeleid en als helden van den Yzer gehuldigd te worden ! De Voorzienigheid besliste het anders en kalm en gelaten buigen wij hel hoofd, verzekerd zijnde dat uwe zuivere ziel samen met die van Meester Desmet, het loon der uitverkorenen geniet. Toch beweenen wij U, geliefde Vriend, want uwe afwezigheid bij de blijde terugkomst - als het God zal believen - zal ons pijnlijk vallen, niet alleen om de overwinning van ons recht te vieren, maar om onverwijd uw prachtig werk voort te vieren.

God schenke ons de kracht en het geluk steeds uw doen en lalen te mogen navolgen en gij, duurzame Hendrik, zie met welbehagen van uit den hemel neder op de werken hier beneden van uwe talrijke vrienden en oud-leerlingen aan het front, die u in hunne gebeden indachtig blijven.

CL. WASTEELS,
Ziekendrager, Z 203, 5 komp.

De 5den april l.l. zijn de Duitschen huiszoeking komen doen voor het koper. Zij zijn dan ook in de plaats geweest, waar al de voorwerpen, op soldaten gevonden, verzameld zijn. Zij hebben daar een geweer gezien alsook eene bajonet. De Duitschen zijn vertrokken zonder daar over iets te zeggen.

Den volgenden morgen, 6 april, waren een Duitsche officier met twee soldaten daar, op zoek naar de verboden wapens. Al de pakken hebben zij doorzocht en doorsnuffeld. Zij hebben opgeschreven als verboden wapens: 1 geweer, 1 bajonet, 3 schuppekens, 1 veldflesch, 1 gamel en een stuk obuskop, welke ik in een garf gevonden had. Dan hebben zij mijnen "Pass" afgeschreven en zijn vertrokken.

Den 18den april is men al die wapens komen halen. Een wapen is men vergeten: de gamel.

Zij zullen ze wellicht nog komen halen. Dat ze die stukken meegenomen hebben is voor mij niet aangenaam, immers ik had toch gaarne aan de families der betrokken soldaten die schoone gedenkenissen overhandigd, bovendien daar de nummers er op stonden, had ik een bewijs te meer van de juistheid in het vaststellen der eenzelve.

Of er nu nog eene geldboete zal volgen, weet ik niet. Ik heb mijn beklag ingediend bij den Zivilkommissar, welke toezicht over de ontgravingen heeft en zal vandaag of morgen hetzelfde vernieuwen.

Hendrik Haesen werd in 1918 begraven op het erepark van de gesneuvelde Belgische soldaten in Mechelen, te midden van de slachtoffers die hij had ontgraven en een waardige begraafplaats had gegeven.

 sd

Monument op het erepark van het kerkhof te Mechelen en het graf van Haesen.

In Memoriam

Eduard Marivoet

° 7 november 1926 Rumst

† 27 maart 2018 Duffel

Wij namen droevig afscheid van Eduard, die er als bestuurslid in 2005 bij was op de stichtingsvergadering van onze heemkundige kring .

Wij bieden aan zijn echtgenote, kinderen, familieleden, vrienden, en al diegenen die hem zullen missen onze innige deelneming aan.

Achiel Vertommen

° 25 september 1920 Duffel

† 9 april 2018 St-Katelijne-Waver

Wij namen droevig afscheid van Achiel, die waarschijnlijk het oudste lid was van onze heemkundige kring.

Wij bieden aan zijn familieleden, vrienden en al diegenen die hem zullen missen onze innige deelneming aan.

Om te noteren in uw agenda:

**Open Monumentendag
zondag 9 September**

Weer een mogelijkheid om met onze gidsen een wandeling te maken op het **Fort van Walem**.

INHOUD

Editoriaal	3
Hendrik Haesen	4
In Memoriam	20